

Ks. DARIUSZ KWIATKOWSKI
Poznań, UAM, Kalisz, WSD

ANALIZA FORMULARZA MSZALNEGO ŚWIĘCEŃ BISKUPICH

Temat posługiwania oraz roli biskupów w Kościele wydaje się być wciąż aktualny. Świadczy o tym choćby X Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, którego tematem była refleksja nad rolą i posłannictwem biskupa w Kościele. Owocem tego spotkania, które odbyło się w dniach od 30 września do 27 października 2001 r., stała się między innymi papieska adhortacja posynodalna *Pastores gregis*.

Poszukując źródeł ukazujących zadania biskupów we wspólnocie Ludu Bożego, nie można przejść obojętnie obok tekstów liturgicznych, które znajdują się w Mszały rzymskim. Odwołując się do starożytnej formuły *lex orandi = lex credendi*, wyrażającej przekonanie, że „Kościół wierzy tak, jak się modli”, właśnie w tekstach eucharystycznych liturgii Kościoła chcemy szukać fundamentów naszej wiary oraz inspiracji do teologicznej refleksji dotyczącej misji biskupów. Podstawowym źródłem dla niniejszego artykułu jest formularz mszy obrzędowej *Przy udzielaniu święceń biskupich*. Łaciński tekst tegoż formularza umieszczono w typicznym wydaniu *Pontificale Romanum*, zatytułowanym *De ordinatione episcopi, presbyterorum et diaconorum* z 1990 r.¹ Tekst ten znajduje się także w najnowszej edycji *Mszały rzymskiego* z 2002 r. Formularz zatytułowany został *In ordinatione episcopi*². Polski tekst formularza znajduje się w rozdziale V drugiego wydania *Pontyfikału rzymskiego zawierającego Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów* z 1999 r.³

Dokonując analizy teologiczno-liturgicznej formularza mszalnego *Przy udzielaniu święceń biskupich*, chcemy odpowiedzieć na pytanie: Jaki obraz biskupa i jego posługi przedstawiają liturgiczne modlitwy Kościoła?

¹ *Pontificale Romanum. De ordinatione episcopi, presbyterorum et diaconorum, editio typica altera*, Typis Polyglottis Vaticanis 1990, s. 196–202.

² *Missale Romanum. Editio typica tertia, typis poliglottis*, 2002, s. 990–996 (dalej: MR).

³ *Pontyfikał rzymski, Obrzędy święceń biskupa, prezbiterów i diakonów*, Katowice 1999², s. 259–265 (dalej: OŚBPD).

1. Analiza teologiczno-liturgiczna formularza mszalnego *Przy udzielaniu święceń biskupich*

Formularz mszy obrzędowej *Przy udzielaniu święceń biskupich* zawiera następujące modlitwy własne: antyfona na wejście, dwie kolekty, dwie modlitwy nad darami, antyfona na Komunię, dwie modlitwy po Komunii. Oprócz tych modlitw w formularzu umieszczono jeszcze dwie uroczyste formuły błogosławieństwa oraz dodatki do I, II, III i IV Modlitwy eucharystycznej. W tej części artykułu dokonana zostanie analiza syntaktyczna kolekt, antyfon, modlitw nad darami, prefacji oraz modlitw po Komunii. Na bazie przeprowadzonej analizy ukazane będą główne tematy teologiczne omawianego formularza.

1.1. Antyfona na wejście

Duch Pański spoczywa na Mnie, ponieważ Mnie namaścił i posłał Mnie, abym ubogim niósł dobrą nowinę i uzdrawiał skruszonych w sercu (Łk 4,18)⁴.

Leksykon badanej antyfony jest następujący:

- imiona osób Trójcy Świętej: Duch;
- rzeczowniki: nowina, serce;
- przymiotniki: Pański, dobra, skruszeni;
- czasowniki: spoczywać, namaścić, posłać, nieść, uzdrawiać.

Czasy, w jakich występują czasowniki:

- 1) czas teraźniejszy tryb oznajmujący: 3 os. l. poj. – spoczywa;
- 2) czas przeszły: 3 os. l. poj. – namaścił, posłał;
- 3) czas przyszły: 1 os. l. poj. (abym) niósł, (abym) uzdrawiał.

Syntaksa badanej modlitwy:

- 1) Duch Pański spoczywa na Mnie, ponieważ Mnie namaścił.
- 2) Posłał Mnie.
- 3) Abym ubogim niósł dobrą nowinę.
- 4) Uzdrawiał skruszonych w sercu.

1.2. Kolekta

W formularzu Mszy świętej *Przy udzielaniu święceń biskupich* znajdują się dwie kolekty, które uwzględniają ordynację biskupa diecezjalnego oraz biskupa nierezydencjalnego. Najpierw mamy kolektę przy udzielaniu święceń biskupowi diecezjalnemu, która brzmi następująco:

Boże, Ty w niewysłowionej hojności swojej łaski, chcesz dzisiaj ustanowić prezbitera N. pasterzem Twojego Kościoła N. Pozwól mu wiernie pełnić posługiwanie biskupiego urzędu oraz zgodnie z Twoją wolą słowem i przykładem kierować ludem powierzo-

⁴ OŚBPD 342, s. 259; MR, s. 990.

nym jego pieczy. Przez naszego Pana Jezusa Chrystusa, Twojego Syna, który z Tobą żyje i króluje w jedności Ducha Świętego. Przez wszystkie wieki wieków⁵.

Leksykon badanej kolekty jest następujący:

- imiona Osób Trójcy Świętej: Bóg, Pan Jezus Chrystus – Syn (Boga), Duch Święty;
- rzeczowniki: hojność, łaska, prezbiter, pasterz, Kościół, posługiwanie, urząd, wola, słowo, przykład, lud, piecza, jedność, wieki;
- przymiotniki: niewysłowiona, biskupi;
- czasowniki: chcieć, ustanowić, pozwalać, pełnić, kierować, żyć, królować.

Czasy, w jakich występują czasowniki:

- 1) czas terażniejszy tryb oznajmujący: 3 os. l. poj. – żyje, króluje;
— tryb rozkazujący: pozwól pełnić, pozwól kierować;
- 2) czas przeszły: 2 os. l. poj. – dałeś;
- 3) czas przyszły: 2 os. l. poj. – chcesz ustanowić.

Tekst modlitwy składa się z trzech zdań. Pierwsze jest zdaniem pojedynczym (podmiot — Bóg, orzeczenie — chcesz ustanowić, dopełnienie — pasterzem). Drugie i trzecie są zdaniami złożonymi współrzędnie łącznie (spójniki: i, oraz).

Syntaksa badanej modlitwy:

- 1) Boże, Ty w niewysłowionej hojności swojej łaski
- 2) Chcesz dzisiaj ustanowić prezbitera N. pasterzem Twojego Kościoła N.
- 3) Pozwól mu wiernie pełnić posługiwanie biskupiego urzędu
- 4) Zgodnie z Twoją wolą słowem i przykładem kierować ludem powierzonym jego pieczy
- 5) Przez naszego Pana Jezusa Chrystusa
- 6) Twojego Syna
- 7) Który z Tobą żyje
- 8) Króluje w jedności Ducha Świętego, Bóg, przez wszystkie wieki wieków.

Z budowy zdań oraz występujących w nich czasowników można ustalić następującą strukturę badanej kolekty:

- zwrot do Boga: „Boże”;
- uzasadnienie prośby: „ustanowienie prezbitera pasterzem Kościoła”, „posługiwanie biskupie”, „kierowanie powierzonym ludem”. Przedmiot prośby: „chcesz ustanowić”, „pozwól pełnić”, „pozwól kierować”
- konkluzja trynitarna.

1.3. Kolekta w przypadku, gdy święcenia przyjmuje biskup nierezydencjalny

Druga kolekta przewiduje możliwość udzielania święceń biskupowi nierezydencjalnemu. Jest ona następująca:

⁵ OŚBPD 342, s. 260; MR, s. 990.

Boże, wiekuisty Pasterzu, troskliwie strzegący swojej owczarni, Ty postanowiłeś wprowadzić dzisiaj swojego sługę, prezbitera N., do kolegium biskupów. Spraw, aby przez święte postępowanie okazywał się wszędzie prawdziwym świadkiem Chrystusa. Który z Tobą żyje i króluje w jedności Ducha Świętego, Bóg przez wszystkie wieki wieków⁶.

Leksykon badanej kolekty jest następujący:

- imiona Osób Trójcy Świętej: Bóg, Chrystus, Duch Święty;
- rzeczowniki: pasterz, owczarnia, sługa, prezbiter, kolegium, biskupi, postępowanie, świadek, jedność, wieki;
- przymiotniki: wiekuisty, święte, prawdziwy;
- czasowniki: postanowić, wprowadzić, sprawić, okazywać się, żyć, królować.

Czasy, w jakich występują czasowniki:

- 1) czas teraźniejszy tryb oznajmujący: 3 os. l. poj. – żyje, króluje;
— tryb rozkazujący: spraw;
- 2) czas przeszły: 2 os. l. poj. – postanowiłeś (wprowadzić);
- 3) czas przyszły: 3 os. l. poj. – (aby) okazywał się.

Tekst modlitwy składa się z trzech zdań. Pierwsze jest zdaniem pojedynczym (podmiot – Bóg, orzeczenie – postanowiłeś wprowadzić, dopełnienie – sługę prezbitera N.). Drugie jest zdaniem złożonym podrzędnie: zdania nadrzędnego oraz zdania podrzędnego dopełnieniowego. Trzecie jest zdaniem złożonym współrzędnie łącznie (spójnik: i).

Syntaksa badanej modlitwy:

- 1) Boże, wiekuisty Pasterzu, troskliwie strzegący swojej owczarni.
- 2) Ty postanowiłeś wprowadzić dzisiaj swojego sługę, prezbitera N. do kolegium biskupów.
- 3) Spraw, aby przez święte postępowanie okazywał się wszędzie prawdziwym świadkiem Chrystusa.
- 4) Który z Tobą żyje.
- 5) Króluje w jedności Ducha Świętego.
- 6) Bóg, przez wszystkie wieki wieków.

Z budowy zdań oraz występujących w nich czasowników można ustalić następującą strukturę badanej modlitwy:

- zwrot do Boga: „Boże”, „Wiekuiy Pasterz”;
- uzasadnienie prośby: „kolegium biskupów”, „święte postępowanie”, „świadek Chrystusa” Przedmiot prośby: „wprowadzić”, „spraw, aby okazywał”;
- konkluzja trynitarna.

1.4. Modlitwa nad darami, gdy przewodniczy liturgii eucharystycznej biskup nowo wyświęcony

W analizowanym formularzu mszalnym znajdują się dwie wersje modlitwy nad darami. Uwzględniają one przypadek przewodniczenia liturgii eucharystycznej

⁶ OŚBPD 342, s. 260; MR, s. 990.

przez nowo wyświęconego biskupa lub przez biskupa, głównego szafarza święceń. W przypadku, gdy przewodniczy Eucharystii biskup nowo wyświęcony, mamy następującą modlitwę:

Panie, niech Ofiara uwielbienia, którą Ci składamy, utwierdzi nas w Twojej służbie, a skoro dopuścisz nas do niej bez naszych zasług, swoją łaską pomagaj nam ją pełnić. Przez Chrystusa, Pana naszego⁷.

Leksykon badanej modlitwy jest następujący:

- imiona Osób Trójcy Świętej: Pan, Chrystus – Pan;
- rzeczowniki: ofiara, uwielbienie, służba, zasługi, łaska;
- czasowniki: składać, utwierdzić, dopuścić, pomagać, pełnić.

Czasy, w jakich występują czasowniki:

- 1) czas terażniejszy tryb oznajmujący: 1 os. l. mn. – składamy;
— tryb rozkazujący: (niech) utwierdzi, pomagaj (pełnić);
- 2) czas przeszły: 2 os. l. poj. – dopuścisz.

Tekst modlitwy składa się z jednego zdania wielokrotnie złożonego. Pierwszy i drugi człon zdania pozostają w relacji zdania złożonego podrzędnie przydawkowego (podmiot – Ofiara). W trzecim członie zdania podmiotem staje się Pan, stąd człon ten staje się zdaniem podrzędnym okolicznikowym przyczyny wobec członu czwartego, będącego zdaniem nadrzędnym.

Syntaksa badanej modlitwy:

- 1) Panie, niech Ofiara uwielbienia, którą Ci składamy.
- 2) Utwierdzi nas w Twojej służbie.
- 3) A skoro dopuścisz nas do niej bez naszych zasług.
- 4) Swoją łaską pomagaj nam ją pełnić.
- 5) Przez Chrystusa, Pana naszego.

Z budowy zdań oraz występujących w nich czasowników można ustalić następującą strukturę badanej modlitwy nad darami:

- zwrot do Boga: „Panie”;
- uzasadnienie prośby: „Ofiara uwielbienia”. Przedmiot prośby: „niech utwierdzi”, „pomagaj pełnić”;
- konkluzja chrystologiczna.

1.5. Modlitwa nad darami, gdy przewodniczy liturgii eucharystycznej biskup, główny szafarz święceń

W przypadku przewodniczenia liturgii eucharystycznej przez biskupa, głównego szafarza święceń, przewidziana jest następująca modlitwa nad darami:

Panie, niech miła Ci będzie Ofiara składana za Twój Kościół i za biskupa N., którego ustanowiłeś arcykapłanem swojego ludu. Obdarzaj go apostołskimi cnotami, aby mógł się przyczyniać do rozwoju powierzony mu owczarni. Przez Chrystusa, Pana naszego⁸.

⁷ OŚBPD 342, s. 260; MR, s. 991.

⁸ OŚBPD 342, s. 260–261; MR, s. 991.

Leksykon badanej modlitwy jest następujący:

- imiona Osób Trójcy Świętej: Pan, Chrystus – Pan;
 - rzeczowniki: ofiara, Kościół, biskup, arcykapłan, lud, cnoty, rozwój, owczarnia;
 - przymiotniki: miła, apostołskie;
 - czasowniki: być, ustanowić, obdarzać, móc, przyczynić się;
- Czasy, w jakich występują czasowniki:

- 1) czas przyszły: 3 os. l. poj. – (aby) mógł się przyczyniać;
— tryb rozkazujący: 2 os. l. poj. – (niech) będzie;
3 os. l. poj. – obdarzaj;
- 2) czas przeszły: 2 os. l. poj. – ustanowiłeś.

Tekst modlitwy składa się z dwóch zdań złożonych podrzędnie. Pierwsze jest zdaniem złożonym podrzędnie przydawkowym. Drugie jest zdaniem złożonym podrzędnie okolicznikowym celu.

Syntaksa badanej modlitwy:

- 1) Panie, niech miła Ci będzie Ofiara składana za Twój Kościół i za biskupa N.,
- 2) którego ustanowiłeś arcykapłanem swojego ludu.
- 3) Obdarzaj go apostołskimi cnotami,
- 4) aby mógł się przyczyniać do rozwoju powierzonej mu owczarni.
- 5) Przez Chrystusa, Pana naszego.

Z budowy zdań oraz występujących w nich czasowników można ustalić następującą strukturę badanej modlitwy:

- zwrot do Boga: „Panie”;
- uzasadnienie prośby: „Ofiara składana za Kościół i za biskupa”, „arcykapłan ludu”, „apostołskie cnoty”, „owczarnia” Przedmiot prośby: „niech będzie”, „obdarzaj”, „aby mógł się przyczyniać”;
- konkluzja chrystologiczna.

1.6. Prefacja

Embolizm prefacji Mszy obrzędowej przy udzielaniu święceń biskupa jest następujący:

Ty przez namaszczenie Duchem Świętym ustanowiłeś Twojego Jednorodzonego Syna Kapłanem nowego i wiecznego przymierza i postanowiłeś, że Jego jedyne kapłaństwo będzie trwało w Kościele. Chrystus nie tylko obdarzył cały lud odkupiony królewskim kapłaństwem, lecz w swojej miłości dla braci wybiera ludzi, którzy przez święcenia otrzymują udział w Jego kapłańskiej służbie. W Jego imieniu odnawiają oni Ofiarę, przez którą odkupił ludzi, i przygotowują dla Twoich dzieci Ucztę paschalną. Otaczają oni miłością Twój lud święty, karmią go słowem i umacniają sakramentami. Poświęcając swoje życie dla Ciebie i dla zbawienia braci, starają się upodobnić do Chrystusa i składają Tobie świadectwo wiary i miłości⁹.

⁹ OŚBPD 342, s. 261–264; MR, s. 991–992.

Leksykon embolizmu badanej prefacji jest następujący:

- imiona Osób Trójcy Świętej: Bóg, Pan Jezus Chrystus – Syn (Boga), Duch Święty;
- rzeczowniki: namaszczenie, kapłan, przymierze, kapłaństwo, Kościół, lud, miłość, bracia, ludzie, święcenia, udział, służba, imię, ofiara, dzieci, ucza, słowo, sakramenty, życie, zbawienie, świadectwo, wiara, miłość;
- przymiotniki: jednorodzony, nowe, wieczne, jedyne, cały, odkupiony, królewskie, kapłańska, paschalna, święty;
- czasowniki: ustanowić, postanowić, być, trwać, obdarzyć, otrzymać, odnawiać, odkupić, przygotowywać, otaczać, karmić, umacniać, poświęcić, starać się, upodobnić, składać.

Czasy, w jakich występują czasowniki:

- 1) czas teraźniejszy tryb oznajmujący: 3 os. l. poj. – wybiera;
3 os. l. mn. – otrzymują, odnawiają, przygotowują, otaczają, karmią, umacniają, starają się, składają;
- 2) czas przeszły: 2 os. l. poj. – ustanowiłeś, postanowiłeś;
3 os. l. poj. – obdarzył, odkupił;
- 3) czas przyszły: będzie trwało.

Tekst modlitwy składa się z pięciu zdań wielokrotnie złożonych. Pierwsze zdanie składa się z trzech członów. Pierwszy i drugi człon to zdania złożone współrzędnie łączne (spójnik: i), natomiast drugi i trzeci człon pozostaje w relacji zdania złożonego podrzędnie dopełnieniowego.

Drugie zdanie również składa się z trzech członów. Pierwszy i drugi człon jest w relacji zdania złożonego współrzędnie przeciwstawnego (spójnik: lecz), natomiast drugi i trzeci człon to zdanie złożone podrzędnie przydawkowe.

Trzecie zdanie również składa się z trzech członów. Pierwszy i drugi człon pozostaje w relacji zdania złożonego podrzędnie przydawkowo, natomiast człon trzeci jest zdaniem złożonym współrzędnie łącznie wobec członu drugiego (spójnik: i).

Czwarte zdanie jest zdaniem złożonym współrzędnie łącznie (spójnik: i).

Piąte zdanie składa się z trzech członów. Pierwszy człon jest zdaniem złożonym podrzędnie okolicznikowym sposobu wobec członu drugiego. Natomiast człon drugi i trzeci pozostają w relacji zdania złożonego współrzędnie łącznie (spójnik: i).

Syntaksa badanej modlitwy:

- 1) Ty przez namaszczenie Duchem Świętym ustanowiłeś Twojego Jednorodzonego Syna Kapłanem nowego i wiecznego przymierza,
- 2) postanowiłeś, że Jego jedyne kapłaństwo będzie trwało w Kościele.
- 3) Chrystus nie tylko obdarzył cały lud odkupiony królewskim kapłaństwem,
- 4) lecz w swojej miłości dla braci wybiera ludzi, którzy przez święcenia otrzymują udział w Jego kapłańskiej służbie.

- 5) W Jego imieniu odnawiają oni Ofiarę,
- 6) przez którą odkupił ludzi,
- 7) przygotowują dla Twoich dzieci Ucztę paschalną.
- 8) Otaczają oni miłością Twój lud święty,
- 9) karmią go słowem i umacniają sakramentami.
- 10) Poświęcając swoje życie dla Ciebie i dla zbawienia braci,
- 11) starają się upodobnić do Chrystusa
- 12) i składają Tobie świadectwo wiary i miłości.

Z budowy zdań oraz występujących w nich czasowników można ustalić następującą strukturę embolizmu badanej prefacji:

- zwrot do Boga (obecny we wstępie do prefacji): „Pan”, „Ojciec święty”, „Wszechmogący Bóg”, „Wieczny Bóg”;
- uzasadnienie dziękczynienia: „namaszczenie Duchem Świętym Jezusa”, „ustanowienie Jednorodzonego Syna Kapłanem nowego i wiecznego przymierza”, „królewskie kapłaństwo”, „przez święcenia udział w kapłańskiej służbie Chrystusa”. Przedmiot uwielbienia: „ustanowiłeś”, „postanowiłeś”, „wybiera ludzi”, „otrzymują przez święcenia”, „odnawiają Ofiarę”, „przygotowują ucztę”, „otaczają miłością”, „karmią słowem”, „umacniają sakramentami”, „poświęcają życie”, „starają się upodobnić”, „składają świadectwo”.

1.7. Antyfona na Komunię

Ojcie święty, uświęć ich w prawdzie. Jak Ty Mnie posłałeś na świat, tak i Ja ich na świat posłałem (J 17,17-18)¹⁰.

Leksykon badanej antyfony jest następujący:

- imiona Osób Trójcy Świętej: Ojciec Święty — Bóg;
- rzeczowniki: prawda, świat;
- przymiotniki: święty;
- czasowniki: uświęcić, posłać.

Czasy, w jakich występują czasowniki:

- 1) Czas teraźniejszy tryb rozkazujący: uświęć;
- 2) czas przeszły: 1 os. l. poj. – posłałem;
2 os. l. poj. – posłałeś.

Syntaksa badanej modlitwy:

- 1) Ojcie święty, uświęć ich w prawdzie.
- 2) Ty Mnie posłałeś na świat,
- 3) tak i Ja ich na świat posłałem.

¹⁰ OŚBPD 342, s. 265; MR, s. 995.

1.8. Modlitwa po Komunii, gdy przewodniczy liturgii eucharystycznej biskup nowo wyświęcony

W analizowanym formularzu mszalnym znajdują się dwie wersje modlitwy po Komunii. Również te modlitwy uwzględniają przypadek przewodniczenia liturgii eucharystycznej przez nowo wyświęconego biskupa lub przez biskupa, głównego szafarza święceń. W przypadku, gdy przewodniczy liturgii eucharystycznej biskup nowo wyświęcony, mamy następującą modlitwę:

Prosimy Cię, Panie, niech ta Ofiara stanie się dla nas zbawiennym lekarstwem, abyśmy czyniąc postępy w twojej łasce i doskonałości, zawsze mogli się Tobie podobać. Przez Chrystusa, Pana naszego¹¹.

Leksykon badanej modlitwy jest następujący:

- imiona Osób Trójcy Świętej: Pan – Bóg, Chrystus – Pan;
- rzeczowniki: ofiara, lekarstwo, postępy, łaska, doskonałość;
- przymiotniki: zbawienne;
- czasowniki: prosić, stać się, czynić, móc, podobać się.

Czasy, w jakich występują czasowniki:

- 1) czas teraźniejszy tryb oznajmujący: 3 os. l. mn. – prosimy;
— tryb rozkazujący: (niech) stanie się;
- 2) czas przyszły: 1 os. l. mn. – (abyśmy) mogli się podobać.

Tekst modlitwy składa się z jednego zdania wielokrotnie złożonego. Pierwszy człon jest zdaniem nadrzędnym, drugi człon jest zdaniem podrzędnym dopełniowym. Drugi i trzeci człon pozostają w relacji zdania złożonego podrzędnie okolicznikowego celu.

Syntaksa badanej modlitwy:

- 1) Prosimy Cię, Panie,
- 2) niech ta Ofiara stanie się dla nas zbawiennym lekarstwem,
- 3) abyśmy czyniąc postępy w twojej łasce i doskonałości,
- 4) zawsze mogli się Tobie podobać.
- 5) Przez Chrystusa, Pana naszego.

Z budowy zdań oraz występujących w nich czasowników można ustalić następującą strukturę badanej modlitwy po Komunii:

- zwrot do Boga: „Panie”;
- uzasadnienie prośby: „zbawienne lekarstwo”, „postępy w łasce i doskonałości”. Przedmiot prośby: „niech się stanie”, „abyśmy mogli się podobać”;
- konkluzja chrystologiczna.

¹¹ OŚBPD 342, s. 265; MR, s. 995.

1.9. Modlitwa po Komunii, gdy przewodniczy liturgii eucharystycznej biskup, główny szafarz święceń

Analizowany formularz w takim przypadku proponuje następującą modlitwę:

Panie, mocą tego Sakramentu pomnażaj w Twoim służdzie, biskupie N., dary swojej łaski, aby godnie pełnił przed Tobą pasterską posługę i za wierną służbę otrzymał wieczną nagrodę. Przez Chrystusa, Pana naszego¹².

Leksykon badanej kolekty jest następujący:

- imiona Osób Trójcy Świętej: Pan – Bóg, Chrystus – Pan;
- rzeczowniki: moc, sakrament, sługa, biskup, dary, łaska, posługa, służba, nagroda;
- przymiotniki: pasterska, wierna, wieczna;
- czasowniki: pomnażać, pełnić, otrzymać.

Czasy, w jakich występują czasowniki:

- 1) czas teraźniejszy tryb oznajmujący: 3 os. l. mn. – prosimy;
— tryb rozkazujący: 2 os. l. poj. – pomnażaj;
- 2) czas przyszły: 3 os. l. poj. – (aby) pełnił, (aby) otrzymał).

Tekst modlitwy składa się z jednego zdania wielokrotnie złożonego. Pierwszy człon jest zdaniem nadrzędnym wobec drugiego członu, będącego zdaniem podrzędnym okolicznikowym celu. Drugi i trzeci człon pozostają w relacji zdań złożonych współrzędnie łącznie (spójnik: i).

Syntaksa badanej modlitwy:

- 1) Panie, mocą tego Sakramentu pomnażaj w Twoim służdzie, biskupie N., dary swojej łaski,
- 2) aby godnie pełnił przed Tobą pasterską posługę.
- 3) Za wierną służbę otrzymał wieczną nagrodę.
- 4) Przez Chrystusa, Pana naszego.

Z budowy zdań oraz występujących w nich czasowników można ustalić następującą strukturę badanej modlitwy:

- zwrot do Boga: „Panie”;
- uzasadnienie prośby: „dary łaski”, „pasterska posługa”, „wierna służba”;
- Przedmiot prośby: „pomnażaj”, „pełnił”, „otrzymał”;
- konkluzja chrystologiczna.

2. Główne aspekty teologiczne formularza mszalnego *Przy udzielaniu święceń biskupich*

Przeprowadzona analiza syntaktyczna kolekt, antyfon, modlitw nad darami, prefacji oraz modlitw po Komunii pozwoliła wyodrębnić główne tematy teologiczne

¹² Tamże.

ne omawianego formularza mszalnego. Modlitwy te ukazują biskupa jako wiernego głosiciela i świadka słowa Bożego. Biskup jest także pierwszym szafarzem sakramentów. Swoją postugę biskupią wypełnia jak ojciec i dobry pasterz.

2.1. Biskup jako głosiciel słowa Bożego

Krótko przed wstąpieniem do nieba Chrystus wezwał swoich uczniów, aby szli na cały świat i głosili dobrą nowinę wszystkim ludziom (zob. Mt 28,18-20). Od dnia Pięćdziesiątnicy Apostołowie bardzo gorliwie rozpoczęli wypełniać zadanie powierzone im przez Mistrza. Św. Paweł w Liście do Rzymian napisał: „Przeto wiara rodzi się z tego, co się słyszy, tym zaś, co się słyszy, jest słowo Chrystusa” (10,17). Funkcja nauczania Ludu Bożego w szczególny sposób stała się obowiązkiem ludzi wybranych do tego zadania przez Boga.

Pierwszymi głosicielami i nauczycielami słowa Bożego byli ojcowie poszczególnych rodzin. Ojciec rodziny przekazywał prawdy religijne z historii narodu oraz zasadnicze elementy wiary i moralności (Pwt 6,6n). Następnie zadanie to przejmowali kapłani, którzy troszczyli się o kult i Prawo. Pierwszym nauczycielem całego Izraela był Mojżesz. Na Synaju otrzymał on Boże Prawo, które miał przekazać całemu ludowi (Wj 24,3.12). Również wybrani przez Boga lewici nauczali Prawa i wyjaśniali je, aby mogło być stosowane w życiu codziennym (Pwt 17,10n; 33,10; por. 2 Krn 15,3). Jednak najważniejszą grupą ludzi odpowiedzialnych za przekaz słowa Bożego w Izraelu byli prorocy. Głosili oni słowo Boże, które nie pochodziło z tradycji, lecz było im dane wprost od Boga (np. por. Iz 8,16; Jr 28,8). W końcu, ważną rolę w głoszeniu słowa Bożego odgrywali tak zwani „mędrcy”, którzy w stosunku do swych uczniów spełniali taką samą rolę wychowawczą, jak każdy ojciec wobec swych dzieci (Koh 12,9; Syr 30,3; por. Prz 3,21; 4,1-17)¹³.

W Nowym Testamencie jedynym i prawdziwym nauczycielem stał się Jezus Chrystus. Nauczanie należało do najważniejszych elementów Jego działalności publicznej. Chrystus przemawiał i działał jak prorok oraz występował jako ostateczny tłumacz Prawa (Mt 5,17). Nowością nauki Jezusa było to, że w odróżnieniu od urzędowo ustanowionych nauczycieli Jego nauka nie była Jego, lecz Tego, który Go posłał (J 7,16n), czyli Boga Ojca (J 8,28). Dzięki temu Jego nauka posiadała moc sprawczą (por. Mk 1,27)¹⁴.

Po swojej śmierci i zmartwychwstaniu Jezus pozostawił apostołom bardzo konkretne zadanie: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem” (Mt 28,19-20). To polecenie uczyniło ich głosicielami i nauczycielami słowa Bożego. Odtąd apostołowie oraz ich następcy stali

¹³ Por. A. BARUCQ, P. GRELOT, *Nauczać*, w: X. LEON-DUFOUR (red.), *Słownik teologii biblijnej*, tł. K. Romaniuk, Poznań 1994, s. 529–530.

¹⁴ Por. F. RIENECKER, G. MAIER, *Leksykon biblijny*, tł. D. Irmińska, Warszawa 1997, s. 525–526; BARUCQ, GRELOT, *art. cyt.*, s. 532.

się kontynuatorami misji Jezusa Chrystusa. Treścią ich nauczania było głoszenie Dobrej Nowiny o zbawieniu, które dokonało się w Jezusie Chrystusie.

Następcami apostołów są biskupi. Zasadniczym celem ich nauczania jest głoszenie zbawienia Bożego, które dokonało się w historii. Oprócz tego, jako nauczyciele wiary, mają pomagać zrozumieć naukę o zbawieniu i w tym świetle ukazywać konkretne miejsca działalności Boga w teraźniejszości¹⁵

Soborowa Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* wyraźnie stwierdza, iż

Boskie posłannictwo powierzone przez Chrystusa Apostołom trwać będzie do końca wieków (por. Mt 28,20). Ponieważ Ewangelia, którą mają przekazywać, jest dla Kościoła po wszystkie czasy źródłem całego jego życia; dlatego w tej hierarchicznie zorganizowanej społeczności Apostołowie zatroszczyli się o ustanowienie swych następców¹⁶.

Oznacza to, że każdy biskup otrzymuje posłannictwo nauczania i głoszenia Ewangelii, tak aby wszyscy ludzie wzrastali w wierze i osiągnęli zbawienie (por. Mt 28,18; Mk 16,15n; Dz 26,17n)¹⁷. Nauczanie, czyli przepowiadanie Dobrej Nowiny, uznaje się za najważniejsze zadanie w wypełnianiu pasterskiej misji biskupa. Pierwszym celem biskupiego nauczania staje się doprowadzenie do wiary nowych wyznawców Chrystusa oraz utwierdzenie w wierze tych, którzy już Chrystusa poznali i są członkami Ludu Bożego¹⁸.

Sługa Boży Ojciec święty Jan Paweł II w posynodalnej adhortacji *Pastores gregis* pisał, że „biskup jest pierwszym głosicielem Ewangelii słowem i świadectwem własnego życia”¹⁹. O tym zadaniu wyraźnie mówi kolekta z formularza mszalnego stosowanego przy obrzędzie święceń biskupa diecezjalnego: „Pozwól mu zgodnie z Twoją wolą słowem i przykładem kierować ludem powierzonym jego pieczy”²⁰. Biskup staje się nauczycielem powierzonego mu ludu poprzez bezpośrednie głoszenie słowa Bożego. Czyni to w homiliach, kazaniach i katechezach. Tematyka nauczania biskupa powinna obejmować podstawowe prawdy wiary, wskazywać na godność osoby ludzkiej, a także wsluchiwać się w aktualne potrzeby wiernych i być szczególnie uczulona na odczytywanie znaków czasu²¹.

¹⁵ Por. B. MARCONI, *Fede*, w: P. ROSSANO, G. RAVASI, A. GIRLANDA (red.), *Nuovo dizionario di teologia biblica*, Cinisello Balsamo 1994, s. 536–551.

¹⁶ KK 20.

¹⁷ Por. *tamże*; S. NAGY, *Biskup. W teologii*, EK 2, k. 595–596. Wymowny w tym względzie jest gest trzymania otwartego Ewangeliarza nad głową biskupa w czasie modlitwy święceń, a także wręczenie księgi Ewangelii wyświęconemu biskupowi z towarzyszącymi słowami: „Przyjmij Ewangelię i głoś słowo Boże z całą cierpliwością i umiejętnością”; zob. OŚBPD 50; por. *tamże* 46; J. NOWAK, *Święcenia biskupa*, „Roczniki Teologiczne” 49 (2002), z. 8, s. 104–105.

¹⁸ Por. KK 25; DB 12; R. KAMIŃSKI, *Posługa biskupa w diecezji*, w: M. MARCZEWSKI (red.), *Duch, który jednoczy. Zarys pneumatologii*, Lublin 1998, s. 352.

¹⁹ JAN PAWEŁ II, Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, Kraków 2003, s. 26 (dalej: APG).

²⁰ MR, s. 990; OŚBPD 342.

²¹ Por. T. DEREZIŃSKI, *Biskup w Kościele*, „Kaliskie Studia Teologiczne” 1 (2002), s. 139; H. MUSZYŃSKI, *Wprowadzenie do Dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele*, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002, s. 230.

Biskup naucza swoich wiernych nie tylko słowem, ale także przykładem własnego życia. Przypomina o tym Jan Paweł II w słowach: „nauczanie biskupa kontynuowane jest poprzez świadectwo i przykład autentycznego życia wiary”²². Papież mówi o „osobistej spójności” głoszenia nauki chrześcijańskiej i jednocześnie realizowania jej we własnym życiu. Świadectwo wiary biskupa jest znakiem obecności samego Chrystusa we wspólnocie. Osobisty przykład staje się dodatkowym źródłem autorytetu biskupa w Kościele partykularnym²³.

Nauczanie biskupa przyjmuje pasterski charakter. Prawdę tę wyraża antyfona na wejście omawianego formularza mszalnego: „Duch Pański spoczywa na Mnie, ponieważ Mnie namaścił i posłał Mnie, abym ubogim niósł dobrą nowinę i uzdrowiał skruszonych w sercu” (Łk 4,18)²⁴. Pierwszym i najważniejszym zadaniem biskupa jest głoszenie Ewangelii. Prezbiter przyjmujący święcenia biskupie przez nałożenie rąk biskupów i modlitwę święceń otrzymuje w darze Ducha Świętego, który uzdalnia go do pełnienia pasterskiej posługi pośród powierzonego mu ludu. Posługę tę realizuje między innymi poprzez głoszenie Dobrej Nowiny²⁵.

O nauczycielskiej funkcji biskupa mówi także prefacja, używając sformułowania „karmienie słowem”²⁶. Termin ten został wzięty z Konstytucji dogmatycznej o Kościele, w której czytamy, że wśród wiernych niektórzy „odznaczani są przez święcenia kapłańskie i ustanawiani są w imię Chrystusa, aby karmili Kościół słowem i łaską Bożą”²⁷. Biskup posłany przez samego Chrystusa (Mt 28,19; Mk 16,15) głosi Ewangelię i działa nie przez swój własny autorytet, ale na mocy autorytetu samego Pana. Oznacza to, że biskup sam nie może udzielić sobie łaski bycia nauczycielem ludu, ale musi być ona dana i ofiarowana przez Jezusa Chrystusa.

2.2. Biskup pierwszym szafarzem sakramentów w powierzonej mu diecezji

Konstytucja *Lumen gentium* przypomina:

Biskup, posiadający pełnię sakramentu kapłaństwa, jest „szafarzem łaski najwyższego kapłaństwa”, szczególnie co do Eucharystii, którą sam sprawuje, albo o której sprawowanie się troszczy, a dzięki której Kościół ustawicznie żywi się i wzrasta²⁸.

Słowa te wyrażają prawdę, że biskup sprawuje posługę uświęcania powierzonego mu ludu w zastępstwie Chrystusa, Najwyższego Kapłana²⁹. Można powiedzieć,

²² APG 31.

²³ Por. *tamże*.

²⁴ OŚBPD 342, s. 259; MR, s. 990.

²⁵ Por. KK 26; OŚBPD 14.

²⁶ Por. MR, s. 992.

²⁷ KK 11.

²⁸ KK 26; por. NAGY, *Biskup. W teologii*, k. 596.

²⁹ Wyraźne nawiązanie widać w formule towarzyszącej namaszczeniu głowy wyświęconego biskupa: „Niech Bóg, który uczynił cię uczestnikiem najwyższego kapłaństwa Chrystusa, przeniknie cię olejem mistycznego namaszczenia i przez hojne błogosławieństwo duchowe zapewni owocność twojej posłudze”; zob. OŚBPD 49.

że biskup jest pierwszym liturgiem we własnej diecezji. Konstytucja o liturgii oraz inne dokumenty liturgiczne, które ukazały się po Soborze Watykańskim II, podkreślają, że wspólnota wiernych najpełniej objawia się w zgromadzeniu liturgicznym, szczególnie w celebrowaniu Eucharystii, której przewodniczy biskup, otoczony swoimi prezbiterami³⁰. Biskup winien czuwać nad sprawowaniem kultu Bożego oraz kierować wszelkimi przejawami życia liturgicznego w diecezji³¹.

Posługę uświęcania Ludu Bożego biskup wypełnia przez celebrowanie Eucharystii oraz innych sakramentów, a także przez oddawanie chwały Bogu w liturgii godzin i przewodniczenie innym świętym obrzędom. Czyni to również przez promowanie życia liturgicznego i autentycznej ludowej pobożności. Jan Paweł II mówił, że we wszystkich tych czynnościach

biskup jest w sposób widzialny ojcem i pasterzem wiernych, „kapłanem wielkim” swojego ludu (por. Hbr 10,21), modlącym się nauczycielem modlitwy, który wstawia się za swoimi braćmi i z tym ludem błaga Pana i dziękuje Mu, wskazując na prymat Boga i Jego łaski³².

Posługę uświęcania biskup wypełnia przede wszystkim przez sprawowanie Eucharystii. Szczególnego znaczenia nabiera tutaj msza święta celebrowana przez biskupa w kościele katedralnym, „który jest jakby kościołem matką i centrum Kościoła partykularnego”³³. Ta Eucharystia staje się wyrazem jedności Ludu Bożego zgromadzonego przy swoim biskupie i jego katedrze³⁴.

Na biskupie diecezjalnym spoczywa także odpowiedzialność za właściwe udzielanie sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. *Lumen gentium* naucza, że biskupi kierują udzielaniem chrztu i są właściwymi szafarzami sakramentu bierzmowania³⁵. Ze względu na stopniowy charakter wprowadzania w tajemnice wiary w Kościele partykularnym, droga inicjacji chrześcijańskiej

wymaga obecności i posługi biskupa diecezjalnego, w szczególny sposób w jej fazie kulminacyjnej, czyli w udzielaniu sakramentów: chrztu, bierzmowania i Eucharystii, co ma miejsce z reguły podczas Wigilii Paschalnej³⁶.

Ponieważ biskup diecezjalny jest właściwym szafarzem sakramentu bierzmowania, dlatego w miarę możliwości winien on być udzielany w diecezji przez niego samego. Biskup jako pierwszy szafarz chrztu, bierzmowania i Eucharystii, poprzez swoją posługę sakramentalną buduje Kościół powszechny i jednoczy przedstawicieli Kościoła diecezjalnego³⁷

³⁰ KL 41; OWMR 22; por. KAMIŃSKI, *art. cyt.*, s. 355–356; DEREZIŃSKI, *art. cyt.*, s. 139–140.

³¹ Por. KL 22; DB 15.

³² APG 33.

³³ *Tamże* 34.

³⁴ Por. S. CZERWIK, *Biskup i liturgia w świetle dokumentów Vaticanum II oraz odnowionych ksiąg liturgicznych*, KPD 51 (1975), s. 213.

³⁵ Por. KK 26.

³⁶ APG 38.

³⁷ Por. CZERWIK, *art. cyt.*, s. 215; KAMIŃSKI, *art. cyt.*, s. 358.

Ważne zadanie biskupa w posłudze uświęcania zajmuje kierowanie dyscypliną pokutną. Zadaniem biskupa jest wzywianie do pokuty i nawrócenia poprzez głoszenie słowa Bożego³⁸. Biskup będąc głównym szafarzem pokuty i pojednania w swojej diecezji, oznajmia wiernym odpuszczenie grzechów. On także w imię Chrystusa dokonuje pojednania grzeszników z Bogiem i Kościołem. Do obowiązków biskupa należy także troska o to, aby wierni mieli dostęp do sakramentu pojednania. Ojciec święty Jan Paweł II w *Pastores gregis* powie, że biskup winien być „przykładnym szafarzem sakramentu pokuty i sam powinien gorliwie i wiernie do niego przystępować”³⁹

W końcu biskup diecezjalny ma obowiązek czuwania, aby wszelkie praktyki pobożności ludowej były zgodne z zasadami wiary i życia chrześcijańskiego, i w razie potrzeby jego obowiązkiem jest ich korygowanie i ewangelizowanie⁴⁰.

O posłudze uświęcania biskupa diecezjalnego mówią modlitwy formularza mszalnego *Przy udzielaniu święceń biskupa*. Prefacja analizowanego formularza nawiązuje wprost do uświęcającej funkcji biskupa. Mówi ona o wypełnianiu zadań kapłańskich wobec ludu oraz wskazuje na Eucharystię jako na Ofiarę i Ucztę, która jest odnawiana i przygotowywana przez kapłanów. Prefacja wspomina także o sakramentach, którymi umacniany jest Lud Boży. Szafarzami tych sakramentów są biskupi i prezbiterzy⁴¹. W modlitwie tej wymienia się zadania biskupa, używając następujących pojęć: „odnawianie Ofiary odkupienia”, „przygotowywanie Uczty paschalnej”, „otaczanie miłością”, „karmienie słowem” i „umacnianie sakramentami”. Czynności te sprawuje biskup dla powierzonego mu Ludu Bożego. Prefacja nazywa ten lud „ludem świętym” i „dziećmi Bożymi”⁴².

Ofiara i Uczta to pojęcia określające Eucharystię. Jej sprawowanie Jezus powierzył apostołom oraz ich następcom podczas Ostatniej Wieczerzy (por. 1 Kor 11,25; Łk 22,19). Poprzez sprawowanie Eucharystii, która jest pamiątką śmierci i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa, uobecnia się Jego ofiarnicze dzieło odkupienia wszystkich ludzi. Ofiara Chrystusa nieustannie trwa sakramentalnie we wspólnocie Kościoła. Jej pierwszym szafarzem jest biskup⁴³.

Biskup diecezjalny, który jest pierwszym szafarzem sakramentów we wspólnocie swojego Kościoła, winien coraz bardziej upodabniać się do Chrystusa. O konieczności świadectwa życia biskupa wobec powierzonego mu ludu mówią obie kolekty⁴⁴. Sprawując sakramenty Kościoła, biskup uświęca samego siebie oraz lud, któremu służy. Papież Jan Paweł II w *Pastores gregis* przypomniał, że

³⁸ Por. KK 25.

³⁹ APG 39.

⁴⁰ Por. APG 40; KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DISCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, Poznań 2003, s. 21.

⁴¹ Por. OŚBPD 342, s. 262; MR, s. 991–992.

⁴² *Tamże*.

⁴³ Por. JAN PAWEŁ II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, Poznań 2003, s. 11–12.

⁴⁴ Por. MR, s. 990; OŚBPD 342, s. 260.

życie i posługa biskupa muszą być niejako przeniknięte obecnością Pana w Jego tajemnicy. Szerzenie w całej diecezji przekonania o duchowej, katechetycznej i duszpasterskiej centralności liturgii zależy bowiem w znacznej mierze od przykładu biskupa⁴⁵

Uświęcanie samego siebie w naturalny sposób prowadzi także do uświęcania innych, a przez to do osiągnięcia wiecznej nagrody obiecanej przez Pana. Myśl tę wyraża modlitwa po Komunii w przypadku, gdy liturgii eucharystycznej przewodniczy biskup, główny szafarz święceń. Znajdujemy w niej następujące stwierdzenie: „aby godnie pełnił przed Tobą pasterską posługę i za wierną służbę otrzymał wieczną nagrodę”⁴⁶.

2.3. Pasterskie i ojcowskie posługiwanie biskupa w diecezji

W chwili święceń biskup przyjmuje na siebie obowiązek kierowania powierzonym sobie Kościołem. Codzienną troskę biskupa o owczarnię Chrystusową Sobór Watykański II określa pojęciami „ojciec i pasterz”⁴⁷. Przywołując te biblijne obrazy, ukazuje się charakterystyczne cechy biskupiego posługiwania w diecezji. Wzorem staje się sam Jezus Chrystus, „który nie przyszedł, aby mu służyli, lecz aby służyć” (Mt 20,28).

Pasterska funkcja biskupa diecezjalnego wyraża się w jego służbie wobec powierzonej mu wspólnoty Kościoła. Najważniejszym celem biskupiego posługiwania jest troska o zbawienie dusz⁴⁸. Konstytucja dogmatyczna o Kościele powie jasno:

Biskupi kierują powierzonymi sobie poszczególnymi Kościołami jako zastępcy i legaci Chrystusa radami, zachętami i przykładem, ale także mocą swego autorytetu i świętej władzy, z której jednak korzystają tylko dla budowania swojej trzody w prawdzie i świętości, pamiętając o tym, że kto jest większy, ma być jak mniejszy, a przełożony jak sługa (por. Łk 22,26-27)⁴⁹

Natomiast Jan Paweł II zwraca uwagę, że budowanie owczarni Chrystusa w prawdzie i świętości stawia biskupowi pewne wymagania, które w największym stopniu upodobnią go do Chrystusa, Dobrego Pasterza. *Pastores gregis* wymienia następujące cechy: wzorowe życie, zdolność nawiązywania autentycznych i konstruktywnych relacji z ludźmi, dobroć serca, cierpliwość, zrozumienie, współczucie, wyrozumiałość i przebaczenie⁵⁰.

⁴⁵ APG 36.

⁴⁶ OŚBPD 342, s. 265; MR, s. 995. Propozycja homilii z obrzędów święceń biskupa zawiera stwierdzenie: „Przez modlitwy i Ofiary składane za lud tobie powierzony staraj się wyblagać liczne łaski płynące z pełni Chrystusowej świętości”; zob. OŚBPD 39.

⁴⁷ DB 16; por. APG 42; MAJDAŃSKI, *art. cyt.*, s. 229.

⁴⁸ Por. DB 16; KAMIŃSKI, *art. cyt.*, s. 360. Znakiem pasterskiej posługi biskupa jest pastorał, który otrzymuje podczas święceń. Gestowi towarzyszą następujące słowa: „Przyjmij pastorał, znak urzędu pasterskiego posługiwania, i czuwaj nad całą owczarnią, nad którą Duch Święty ustanowił cię biskupem, abyś kierował Kościołem Bożym”; zob. OŚBPD 54; por. NOWAK, *art. cyt.*, s. 108.

⁴⁹ KK 27.

⁵⁰ Por. *tamże*; KAMIŃSKI, *art. cyt.*, s. 360.

Soborowe i papieskie nauczanie znajdują swoje odzwierciedlenie w modlitwie liturgicznej. Modlitwa nad darami w przypadku, gdy liturgii eucharystycznej przewodniczy biskup, główny szafarz święceń, mówi o cnotach apostoelskich, które są darem Boga dla wyświęconego biskupa. Dary te winny służyć rozwojowi ludu, który został powierzony pieczy biskupa. Druga część modlitwy stanowi prośba skierowana do Boga o udzielenie wyświęconemu apostoelskich cnót, „aby mógł się przyczynić do rozwoju powierzonej mu owczarni”⁵¹. Katalogi cnót, które powinny cechować biskupa, znajdujemy w listach św. Pawła Apostoła. Wystarczy zacytować w tym miejscu fragment Pierwszego Listu do Tymoteusza:

Biskup więc powinien być nienaganny, mąż jednej żony, trzeźwy, rozsądny, przyzwoity, gościnny, sposobny do nauczania, nie przebierający miary w picu wina, nieskłony do bicia, ale opanowany, niekłótlivy, niechciwy na grosz, dobrze rządzący własnym domem, trzymający dzieci w uległości, z całą godnością (1 Tm 3,2-4).

Warto zauważyć, że Kościół od samego początku zwracał uwagę na to, by kandydaci do biskupstwa oznaczali się cechami godnymi naśladowania w codziennym życiu⁵². Posługa biskupa nigdy nie ograniczała się do administrowania dobrami doczesnymi Kościoła. Biskup traktowany był przede wszystkim jako prawdziwy duchowy przełożony gminy chrześcijańskiej. Podstawowym zadaniem biskupa jako pasterza winna być troska o rozwój duchowy powierzonych mu wiernych. Prawe życie biskupa, który stoi na czele owczarni, staje się wzorem dla tych, którzy żyją pod jego pasterskimi rządami. Rozwój życia wewnętrznego biskupa i świadectwo jego życia mają pociągać innych do osobistego rozwoju duchowego i postępowania za wzorem swego pasterza i ojca.

O konieczności świadectwa życia biskupa w jego pasterskim posługiwaniu wspominają teksty analizowanego formularza. Kolekta przy udzielaniu święceń biskupowi diecezjalnemu mówi o potrzebie kierowania Ludem Bożym poprzez słowo i przykład: „(Pozwól mu) zgodnie z Twoją wolą słowem i przykładem kierować ludem powierzonym jego pieczy”⁵³. Stwierdzenie, że pasterskie posługiwanie ma się dokonywać zgodnie z wolą Bożą, wskazuje na boskie pochodzenie urzędu biskupiego (por. Rz 1,5; 12,7; 13,6; 15,16). Z taką właśnie świadomością biskup powinien stanąć na czele Kościoła lokalnego. Świadomość otrzymanego daru pomoże mu mieć zawsze „przed oczyma przykład Dobrego Pasterza” (J 10,11-16; por. 1 P 2,25; 5,4)⁵⁴. Biskup naśladując Dobrego Pasterza, staje się dla własnych owiec wzorem służby. Jest on obrazem Chrystusa, „który przyszedł nie po to, aby Mu służyło, lecz aby sam służył i życie swe dał za owce swoje” (por. Mt 20,28; Mk 10,45).

⁵¹ OŚBPD 342, s. 260–261; MR, s. 991.

⁵² *Didache*, 15: „Na biskupów tedy i na diakonów wybierajcie sobie mężów godnych Pana, cichych, grosza niechciwych, prawdomównych i doświadczonych, bowiem oni również sprawują dla was świętą służbę proroków i nauczycieli” Tekst polski w: M. MICHALSKI (red.), *Antologia literatury patrystycznej*, t. I, Warszawa 1975, s. 20.

⁵³ OŚBPD 342, s. 260; MR, s. 990.

⁵⁴ KK 27; por. DB 2.

Również embolizm prefacyjny mówi o potrzebie upodobnienia się do Chrystusa, które domaga się świadectwa wiary i miłości: „Poświęcając swoje życie dla Ciebie i dla zbawienia braci, starają się upodobnić do Chrystusa i składają Tobie świadectwo wiary i miłości”⁵⁵. Modlitwa wyraźnie mówi o poświęceniu życia dla Boga i braci oraz o upodobnieniu się do Chrystusa i składaniu świadectwa wiary i miłości. Choć sakrament święceń upodabnia do Chrystusa dzięki specjalnej łasce Ducha Świętego, to jednak wyświęcony jest wezwany do ściślejszego upodobnienia się do Chrystusa w sposób zewnętrzny.

Funkcja pasterska biskupa wyraża się również w ocenie i utrzymywaniu porządku u wiernych należących do jego Kościoła. Na biskupie spoczywa pełna odpowiedzialność za decyzje, które muszą być podjęte, nawet wobec niezrozumienia ich przez wiernych. Celem takiego działania biskupa jest troska o przyszłe zbawienie powierzonych mu wiernych⁵⁶.

Aby zrealizować w pełni funkcję ojca i pasterza, biskup winien kierować się pewnymi zasadami ogólnymi. Należy wymienić przede wszystkim: zasadę dobra wspólnego, zasadę jedności, zasadę odpowiedzialnej współpracy wszystkich członków wspólnoty diecezjalnej w realizacji posłannictwa Kościoła pod przewodnictwem biskupa, zasadę pomocniczości oraz zasadę koordynacji wszelkich działań diecezjalnych. W konkretny sposób pasterska i ojcowska misja biskupa jest realizowana poprzez wizytacje duszpasterskie, współpracę z prezbiterium danego Kościoła partykularnego, formację kandydatów do kapłaństwa, relacje biskupa do diakonów stałych i osób konsekrowanych, troskę o wiernych świeckich, o rodzinę, młodzież i związane z nią duszpasterstwo powołaniowe. Właśnie w tych dziedzinach biskup wyraża miłość pasterską względem Ludu Bożego, który został powierzony jego trosce⁵⁷.

3. Zakończenie

Celem artykułu było ukazanie obrazu biskupa i jego posługi na podstawie formularza mszalnego *Przy udzielaniu święceń biskupa*. Dla osiągnięcia postawionego celu posłużono się metodą analizy teologiczno-liturgicznej wspomnianego formularza. Komentarzem dla tekstów liturgicznych stało się nauczanie Kościoła zamieszczone w dokumentach Soboru Watykańskiego II oraz adhortacja apostołska Jana Pawła II *Pastores gregis*.

Teksty euchologiczne przedstawiają biskupa jako pasterza powierzonego mu Kościoła diecezjalnego. Biskup wypełnia swoją pasterską funkcję z woli i ustano-

⁵⁵ OŚBPD 342, s. 263; MR, s. 991–992.

⁵⁶ Por. APG 44.

⁵⁷ Por. KAMIŃSKI, *art. cyt.*, s. 362; W. PLUTA, *Biskup w diecezji*, s. 153–154.

wienia samego Chrystusa. Jezus jest także wzorem realizacji pasterskiej misji. Biskup swoim posługiwaniem winien upodabniać się do Chrystusa Dobrego Pasterza.

Pasterska służba biskupa realizuje się w trzech wymiarach: nauczania, uświęcania i kierowania. Wiąże się to z jego podstawowymi zadaniami. Wśród tych zdań należy wymienić głoszenie słowa Bożego, szafowanie sakramentów oraz kierowanie powierzonym mu ludem. Należy zauważyć, że teksty modlitw liturgicznych z formularza stosowanego podczas świeceń biskupa zawierają głęboką naukę teologiczną o jego roli i zadaniach w powierzony mu diecezji.

Podsumowując należy powiedzieć, że modlitwy liturgiczne formularza mszalnego przeznaczonego na święcenia biskupa przedstawiają soborową wizję pasterskiej posługi biskupa. Z tekstów jasno wynika, że posługa biskupia jest przede wszystkim służbą, która winna wspomagać dążenie do świętości wiernych powierzonych pasterskiej i ojcowskiej pieczy biskupa. Ostatecznym jej celem jest doprowadzanie wiernych do udziału w życiu wiecznym.

L'analisi del formulario del messale sulle ordinazioni vescovili

Sommario

L'articolo presenta la figura del vescovo e il suo servizio secondo il formulario *Ordinazioni vescovili*, contenuto nel messale. Nell'articolo è stato applicato il metodo dell'analisi teologico — liturgica del suddetto formulario. Il commento per i testi liturgici costituiscono i documenti del Vaticano II° ed Esortazione apostolica di Giovanni Paolo II° *Pastores gregis*.

Le preghiere liturgiche del formulario presentano la persona del vescovo quale il pastore della Chiesa particolare a lui affidata. Il vescovo esercita l'ufficio del pastore per la volontà di Cristo Signore, il quale è anche il modello per la realizzazione della missione pastorale. Per questo il vescovo nel suo operato deve imitare Cristo Buon Pastore.

Il servizio pastorale del vescovo si realizza nell'ambito dell'insegnamento, della santificazione e del governo. I suddetti ambiti sono strettamente legati ai compiti fondamentali del vescovo che sono: la predicazione della parola di Dio, amministrazione dei sacramenti e la guida del Popolo di Dio. Bisogna infine sottolineare che i testi delle preghiere liturgiche del formulario adoperato per le ordinazioni vescovili contengono le profonde verità teologiche riguardanti il ruolo del vescovo e i suoi doveri nei confronti della diocesi a lui affidata.